

การคำนวณการกระจายของการตกตะกอนในอ่างเก็บน้ำ Computation Sediment Distribution in Reservoir Construction

สัจจะ เสถบุตร สุธิดา ที่ปรึกษพันธ์*

ภาควิชาวิศวกรรมโยธาและสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

63 หมู่ 7 ต.ต.องครักษ์ อ.องครักษ์ จ.นครนายก 26120

*Corresponding author: E-mail: suthidat@swu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาการกระจายของการตกตะกอนมีความจำเป็นเพื่อคาดคะเนอายุการใช้งานของอ่างเก็บน้ำ และเป็นขั้นตอนสำคัญของการศึกษาความเป็นไปได้ในการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ วิธีเอมไพริคัลสามารถใช้หาโค้งปริมาตรเก็บกักระดับ (Storage-Elevation Curve) ของอ่างเก็บน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการตกตะกอนได้ แต่ยังไม่สามารถทำนายการกระจายของการตกตะกอนในอ่างเก็บน้ำได้ บทความนี้จึงนำเสนอวิธีการคำนวณโดยวิธีเอมไพริคัล (Empirical Method) ซึ่งตรงกันข้ามกับวิธีอนาลิติกัล ด้วยโปรแกรมแผ่นตารางทำการ (Spreadsheet) ทั่วไป โดยใช้ข้อมูล แผนที่ชั้นความสูง 1:50,000 ตัวอย่างตะกอน และปริมาณตะกอนต่อปีที่ไหลเข้าอ่าง ซึ่งสามารถทำได้ง่ายและนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการใช้งาน การบำรุงรักษา และการจัดการน้ำเบื้องต้นในอ่างเก็บน้ำ เช่น การทำนายอายุการใช้งานของสถานีสูบน้ำ หรือการเลือกบริเวณที่ควรสร้างสถานีสูบน้ำ การเลือกร่องน้ำลึกเพื่อการคมนาคม, การประเมินอายุการใช้งานของอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

คำสำคัญ: การตกตะกอน การกระจายการตกตะกอน การวางแผนจัดการอ่างเก็บน้ำ การศึกษาความเป็นไปได้ การขุดลอกอ่างเก็บน้ำ

ABSTRACT

The study of sediment distribution in reservoir is an important step for the feasibility study on the construction and estimation the life of the reservoir. Storage-elevation curve of the basin changes due to sedimentation can be estimated using empirical method. Nevertheless, this method cannot be used to predict sediment distribution in reservoir. This paper presents a computation method for predicting sediment distribution in reservoir using empirical method (as oppose to analytical). Input data are 1:50,000 contour map, sediment sample and annual estimation of sediment load. The computation can be done in spreadsheet. This results provide a basic knowledge of reservoir management (planning, using, and maintenance) such as prediction of pumping stations' useful life, selection of navigation channel, and assessment of reservoir life.

Keyword: Sedimentation, Sediment Distribution, Reservoir Management, Feasibility Study, Reservoir Dredging

1. บทนำ

การศึกษาการตกตะกอนในอ่างเก็บน้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับการก่อสร้างและคาดคะเนอายุการใช้งานของอ่างเก็บน้ำ [1-3] บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการศึกษาต่อยอดการคาดคะเนการกระจายการตกตะกอนในอ่างเก็บน้ำให้ครอบคลุมถึงศักยภาพการใช้งานและเพื่อการกำหนดแนวทางการบำรุงรักษาอ่างเก็บน้ำในระยะยาวได้แก่ การเลือกที่ตั้งสถานีสูบน้ำที่ยั่งยืน การใช้งานอ่างเก็บน้ำเพื่อการคมนาคม สันทนาการ รักษาสภาพแวดล้อม การขุดลอก และอื่นๆ หนึ่งการต่อยอดจากการศึกษาดังกล่าวมาข้างต้น จำเป็นต้องทราบปริมาณตะกอนและจุดที่ตะกอนตกลงบนอ่างเก็บน้ำ จึงเป็นที่มาของการนำเสนอทางเลือกหนึ่งในการคำนวณการกระจายของการตกตะกอนของบทความนี้

กลไกธรรมชาติที่มีผลโดยตรงต่อการตกตะกอนมีหลายกลไก เช่น ความเร็วการไหลของน้ำในอ่าง ความเร็วในการตกตะกอน ขนาดและน้ำหนักของเม็ดตะกอน ฯลฯ [4-6] ในปัจจุบันมีเครื่องมือในการช่วยการคำนวณหาค่าดังกล่าวนี้ เช่น โปรแกรม CFD (Computational Fluid Dynamics) หรือ การแก้สมการนาเวียร์-สโตกส์ (Navier-Stoke Equations) ฯลฯ [7-8] ที่สามารถทำนายแนวโน้มการสะสมตัวของตะกอนในอ่างเก็บน้ำได้แม่นยำ แม้ว่าเครื่องมือเหล่านี้จะมีความสะดวก ถูกต้องและแม่นยำสูง ตามหลักวิธีวิเคราะห์ (Analytical Methods) แต่ยังมีข้อจำกัดคือ หากจะตั้งคำถามถึงกลไกธรรมชาติของการตกตะกอนในอ่างทั้งหมด จะทำให้ในการคำนวณค่ามียุ่งยากซับซ้อนในการนำข้อมูลทั้งหมดมาทำการคำนวณด้วยเครื่องมือดังกล่าว และแม้ว่าจะผนวกเข้าได้ก็ยังไม่สามารถแก้สมการได้ ตัวอย่างของความยุ่งยากซับซ้อน อาทิเช่น วิธี Analytical Methods ต้องการให้ระบุเงื่อนไขขอบเขต (Boundary Conditions) ที่ไม่เปลี่ยนแปลงกับเวลา แต่ในกรณีของตะกอนในอ่างเก็บน้ำ การตกตะกอนทำให้ Boundary Conditions เปลี่ยนแปลงกับเวลาตลอดเวลา และไม่สามารถกำหนดได้ล่วงหน้า (Loose Boundary Hydraulics) และยังมีความยุ่งยากอื่น ๆ เช่น การเกิดกระแสคลื่นที่เกิดจากน้ำในแหล่งน้ำ (Density Currents),

กระแสความขุ่น (Turbidity Currents), การที่เม็ดตะกอนและน้ำปฏิบัติตัวต่างกันมาก เมื่อไหลไปด้วยกันในอ่างเก็บน้ำ (Multiphase Flow) และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสาระของชลธีวิทยา (Limnology) จากการรวบรวมข้อมูลพบว่า ปัจจุบันความสามารถของ Analytical Methods อยู่ในขั้นกำลังพัฒนา และแม้ว่าสามารถใช้งานได้แล้วบางส่วน แต่ยังมีอุปสรรคเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลอีก แต่เนื่องจากมีความจำเป็นต้องนำข้อมูลการสะสมตัวของตะกอนในอ่างเก็บน้ำไปใช้ประโยชน์ จึงทำให้ต้องใช้วิธีอื่นแทน

วิธี Empirical Method ตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่า การตกตะกอน ทำให้พื้นที่ในแนวระดับของอ่างเก็บน้ำเปลี่ยนแปลงขึ้นกับเวลา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามประเภทของอ่างเก็บน้ำและความลึก โดยสามารถจำแนกประเภทอ่างเป็น 4 ประเภทตามความลาดชันของพื้นที่อ่างเก็บน้ำ คือ 1. อ่างเก็บน้ำในหุบเขา 2. อ่างเก็บน้ำในพื้นที่ภูเขา 3. อ่างเก็บน้ำดินเขาหรือพื้นที่ค่อนข้างเรียบ และ 4. ทะเลสาบ ซึ่งอ่างเก็บน้ำแต่ละประเภท มีค่าเฉพาะต่าง ๆ กัน ค่าดังกล่าวนี้ได้มาจากการทำ Curve Fitting ข้อมูลในสนาม กับสมการ Empirical รูปแบบหนึ่งที่ประกอบด้วยค่าเฉพาะดังที่กล่าวมา เมื่อนำมาผนวกกับข้อมูล Storage-Elevation Curve ของอ่างเก็บน้ำที่ศึกษา (เช่นที่ได้จากแผนที่ชั้นความสูง) และค่าคาดคะเนของปริมาณตะกอนที่ไหลเข้าอ่างเก็บน้ำ ในช่วงเวลาหนึ่ง เช่น 50 ปี ก็จะทำให้คำนวณ Storage-Elevation Curve ที่เปลี่ยนไปเนื่องจากการตกตะกอนได้ [9] โปรแกรมเหล่านี้มีความซับซ้อนและยุ่งยากในการใช้งานค่อนข้างมาก ซึ่งหากผู้ใช้งานไม่ได้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโปรแกรมเหล่านั้นอย่างลึกซึ้ง อาจทำให้เกิดความสับสนในการใช้งานได้ นอกจากนี้ในปัจจุบันวิธีดังกล่าวยังไม่สามารถทำนายการกระจายการตกตะกอน ที่จุดต่างๆ ของพื้นที่กั้นอ่างได้ ดังนั้นการใช้วิธี เอมไพริคัล (Empirical Method) ที่อาจถูกต้องในหลักการน้อยกว่า แต่สามารถหาข้อมูลป้อนได้ง่ายกว่าเพื่อนำไปใช้งานเบื้องต้นได้จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง บทความนี้ได้นำเสนอทางเลือกที่ทำให้คาดคะเนได้ทั้ง Storage-Elevation Curve ที่เปลี่ยนไป รวมถึงการกระจายการตกตะกอน ที่จุดต่างๆ ของพื้นที่กั้นอ่างด้วย

2. ทฤษฎี

วิธีการคำนวณการกระจายการตกตะกอนอาศัยขอบเขตและสมมติฐาน 4 ส่วนคือ 1) คุณสมบัติของอ่าง (อุปทาน) 2) ขนาดตะกอน (อุปสงค์) 3) เกณฑ์การตกตะกอน (การพบกันของอุปทานและอุปสงค์) 4) การสะสมของตะกอน (ผลของการพบกันของอุปสงค์และอุปทาน) สามารถอธิบายได้ดังนี้

2.1 คุณสมบัติของอ่างเก็บน้ำ (อุปทาน)

การคำนวณตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ทุกพื้นที่เล็กๆ บนพิภด x, y บริเวณก้นอ่างเก็บน้ำ หรือ (A) จะมีคุณสมบัติต่างกัน โดยพื้นที่ดังกล่าวจะยินยอมให้เกิดการตกตะกอนบนพื้นที่นั้นสำหรับตะกอนบางขนาดเท่านั้น คุณสมบัตินี้เรียกว่า "Sediment Acceptance" ใช้สัญลักษณ์ S ที่มีค่าขึ้นอยู่กับความลึก (z) และระยะทางจากปากแม่น้ำ (L) ในที่นี้ถือว่าปากแม่น้ำ เป็นจุดเข้าของตะกอน ดังแสดงในสมการที่ (1)

$$S = kL + z \quad (1)$$

เมื่อ k เป็นตัวแทนความสำคัญเปรียบเทียบ ระหว่างความลึก (z) และระยะทางจากปากแม่น้ำ (L) ค่า k ไม่มีหน่วย มีค่าเป็นบวกเสมอ ในบทความนี้กำหนดอยู่ในช่วง $0 < k < 1$ จากแผนที่ชั้นความสูง ของพื้นที่บริเวณอ่างจะสามารถหา A, L และ z ของทุกๆ พื้นที่ได้ หรือกล่าวได้ว่า A, L และ z แต่ละตัว เป็นฟังก์ชันของ x, y ที่สามารถหาได้จากแผนที่ชั้นความสูงในกรณีที่มีแม่น้ำหลายสายไหลลงอ่างเก็บน้ำ ที่พิภด x, y หนึ่งๆ สามารถคำนวณหาระยะทางจากปากแม่น้ำ (L) เฉลี่ย ได้จากสมการที่ (2) โดยอาศัยหลักการที่ว่า "พิภดที่อยู่ไกลจากทางเข้าปากแม่น้ำมาก ๆ จะมีค่าระยะทางของการตกตะกอนมากกว่าจุดที่อยู่ใกล้ปากแม่น้ำ"

$$L = \frac{1}{L_1} + \frac{1}{L_2} + \frac{1}{L_n} + \dots \quad (2)$$

เมื่อ n เป็นจำนวนสายของแม่น้ำ

2.2 คุณสมบัติของตะกอน (อุปสงค์)

สำหรับตะกอนที่ไหลมากับน้ำ ในความเป็นจริงตะกอนเหล่านี้ ประกอบด้วยเม็ดตะกอนขนาดต่างๆ ซึ่งสามารถหาได้จากการวิเคราะห์ตัวอย่างตะกอน ที่เรียกว่า "Sieve Analysis" และแสดงได้ด้วยด้วยตารางหรือกราฟ โดยแกนตั้งคือ % Finer ที่เปลี่ยนแปลงตามขนาดตะกอน (D) มีหน่วยเป็นมิลลิเมตร (mm) สามารถเรียกกราฟนี้ว่าฟังก์ชัน $F(D)$ ถ้ากำหนดว่า (γ) Specific Weight ของตะกอน ไม่ว่าจะขนาดเท่าใดมีค่าเดียวกัน คือ γ และ (X) ปริมาณตะกอนเข้าอ่างต่อปี (V_{annual} , หน่วย $m^3/year$) สามารถหาได้ และไม่จำเป็นต้องเท่ากันทุกปี เราจะสามารถหาปริมาตรสัมพัทธ์ (Relative Volume, V_r) ของตะกอนแต่ละขนาดได้จากสมการที่ (3)

$$V_r = \left(\frac{1}{\gamma}\right) \cdot \left[\frac{dF_c(D)}{dD}\right] \quad (3)$$

ในสมการนี้ เทอมในวงเล็บคือการ Differentiation ของฟังก์ชัน $F_c(D)$ ซึ่งก็คือฟังก์ชัน $F(D)$ ที่หักส่วนตะกอนละเอียด ที่ไหลออกจากอ่างผ่านทางน้ำล้น และคาดคะเนได้จาก Trap Efficiency (η) ของอ่างเก็บน้ำ ดังนั้น ปริมาตรจริง (Actual Volume, V_a) ของตะกอนแต่ละขนาดสามารถหาได้จากสมการที่ (4) เมื่อ $\sum V_r$ คือผลรวมของ V_r ของตะกอนทุกขนาด

$$V_a = \left(\sum V_r\right) \cdot V_{annual} \quad (4)$$

2.3 เกณฑ์การตกตะกอน

การตกตะกอนจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อ ตะกอนหยาบ (ส่วนที่ไม่สามารถไหลออกจากอ่างผ่านทางน้ำล้น และเป็นตะกอนทั้งหมด ที่ตกลงในอ่าง) เดินทางมาถึงพื้นที่เล็กๆ ที่ค่า S ในสมการ (1) เอื้ออำนวยให้ตะกอนเฉพาะขนาด ตกกลงบนพื้นที่ บทความนี้จะจึง เสนอเกณฑ์ที่จะทำให้เกิดการตกตะกอนตามที่กล่าวมา ดังนี้ "ตะกอนขนาดเล็กสุด (ใหญ่สุด) จะตกลงบนพื้นที่ ที่มีค่า Sediment Acceptance, S มากที่สุด (น้อยที่สุด) ส่วน

ตะกอนขนาดอื่นๆ จะตกลงในลักษณะที่ S และ D มีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงต่อกัน” ที่เขียนในสมการที่ (5)

$$D = aS + b \quad (5)$$

โดยที่ ค่า a และ b หาได้จาก D และ S ที่รู้ก่อนหน้า เถนที่ที่กล่าวมานี้ อนุมานจากข้อเท็จจริงที่พบว่า ตะกอนขนาดใหญ่ พบมากในพื้นที่ใกล้ปากแม่น้ำและตื้น ในขณะที่ตะกอนขนาดเล็กพบมากในพื้นที่ห่างไกลจากปากแม่น้ำและลึก

2.4 การสะสมของตะกอน

ขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สามารถหาความหนา (T) ของตะกอนที่ตกสะสมลงบนพื้นที่ได้ และระดับความลึกที่เปลี่ยนไปในหนึ่งปี (z_1) ดังสมการที่ (6)

$$T = \frac{V_a}{A} \quad (6)$$

$$z_1 = z - T \quad (7)$$

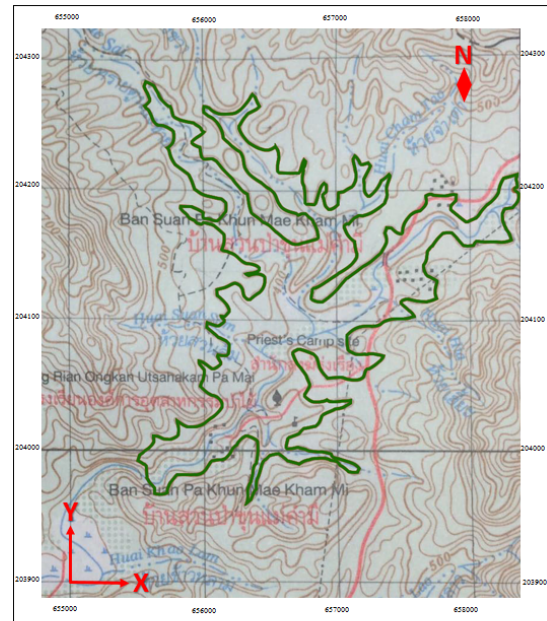
ที่กล่าวมาทั้งหมด คือขั้นตอนการคำนวณสำหรับการตกตะกอนในระยะเวลา 1 ปี สำหรับในปีต่อไป ทำได้ในลักษณะเดียวกัน โดยการคำนวณเป็นรายปี

3. ข้อมูลพื้นที่ศึกษา

ข้อมูลพื้นที่ที่ใช้ศึกษา คือพื้นที่ของอ่างเก็บน้ำแม่คำมี ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 บ้านห้วยโรงใน ตำบลห้วยโรง อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 61.71 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศของช่องเขาแคบสามารถกักเก็บน้ำได้มากและมีปริมาณน้ำท่าเฉลี่ย 19.64 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี โครงการอ่างเก็บน้ำแม่คำมี ได้มีการศึกษาความเหมาะสมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่การศึกษาไม่ได้ครอบคลุมถึงการคำนวณการกระจายการตกตะกอน ที่ได้นำเสนอในบทความนี้

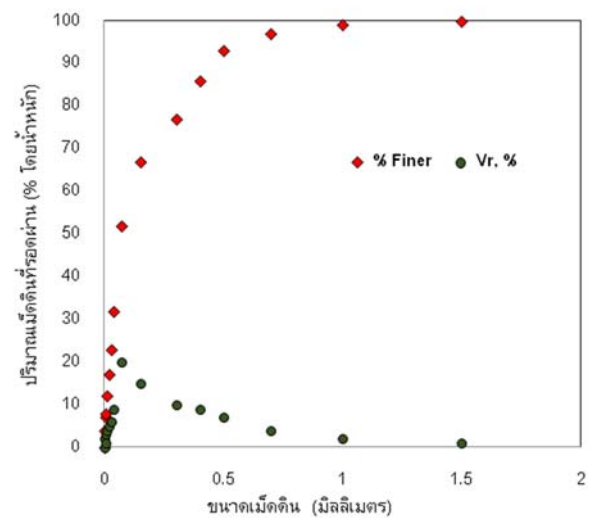
ขนาดของเม็ดตะกอนสามารถหาได้จาก โดยวิธีการร่อนผ่านตะแกรงจากขนาดใหญ่ จนถึงขนาดเล็ก (Sieve

Analysis) รูปที่ 2 แสดงการกระจายตัวของขนาดเม็ดตะกอนและปริมาตรของเม็ดตะกอนบริเวณกันอ่างเก็บน้ำแม่คำมี พบว่าเม็ดตะกอนมีขนาดคละกันดี (Well Graded Soil) และปริมาตรของเม็ดตะกอนมีการกระจายตัวกันอยู่ในช่วง 0.07-0.30 มิลลิเมตร สังเกตได้ว่า เมื่อตะกอนมีขนาดใหญ่มากขึ้นเรื่อยๆ การกระจายตัวก็จะลดน้อยลง

ขอบเขตพื้นที่อ่างเก็บน้ำ

รูปที่ 1 แผนที่โครงการอ่างเก็บน้ำแม่คำมี

รูปที่ 2 การกระจายขนาดของเม็ดตะกอน (D) และ ปริมาตรของตะกอน (V_r) จากพื้นที่ศึกษา

4. การคาดคะเนการตกตะกอน

จากแผนที่ทางภูมิศาสตร์ของอ่างเก็บน้ำมาตราส่วน 1:50,000 ค่าพิกัดสูงต่ำและพื้นที่ของอ่างเก็บน้ำสามารถหาได้ด้วยการตีเส้นตาราง (Grid line) ขนาดพื้นที่ 52,148 ตารางเมตรต่อช่อง เพื่อกำหนดจุดพิกัด (x, y, z) ค่า x เทียบจากเส้นละติจูดที่ 2043 และค่า x เทียบจากเส้นลองจิจูดที่ 655 และค่า Z คือค่าความลึกของแต่ละจุด

ระยะทางการตกตะกอน (L) ของทุกจุด (x, y, z) หาได้จากการวัดระยะทางจากทุกทางเข้าของน้ำที่ไหลเข้าอ่างเก็บน้ำมายังพิกัด (x, y, z) ทุก ๆ จุดบนพื้นที่อ่างเก็บน้ำ ซึ่งจะได้ค่า $L_1, L_2,$ ถึง L_n แล้วจึงนำมาหาระยะทางทางการตกตะกอน (L) ของแต่ละจุด ตัวอย่างการคำนวณการตกตะกอนด้วยโปรแกรมแผ่นตารางทำการ (Spreadsheet) ทั่วไป แสดงในรูปที่ 3 ทำให้ทราบว่าจุดที่ลึกที่สุดและจุดมีการตกตะกอนน้อยที่สุดในพื้นที่ศึกษา ตัวอย่างการคำนวณแสดงในตารางที่ 1

สังเกตได้ว่าระดับความลึกของแต่ละสถานีสูบน้ำสามารถเปลี่ยนแปลงไปหลังการก่อสร้าง จากการวิเคราะห์การสะสมตัวของเม็ดตะกอนเมื่อมีอายุการใช้งานของอ่างเก็บน้ำเป็นเวลา 100 ปี (รูปที่ 4) พบว่าจุดตั้งสถานีสูบน้ำจุดที่ 2 มีความเหมาะสมสำหรับสร้างสถานีสูบน้ำมากที่สุด เนื่องจากมีระดับความลึกของอ่างเก็บน้ำมากที่สุด และมีการสะสมตัวของตะกอนน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจุดตั้งสถานีสูบน้ำอื่นๆ

ในด้านการเดินเรือ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของแผนที่แสดงร่องน้ำลึกในบริเวณอ่างเก็บน้ำ และเสนอเส้นทางที่สามารถใช้เป็นเส้นทางเดินเรือจำนวน 4 เส้นทาง ดังแสดงรูปที่ 5

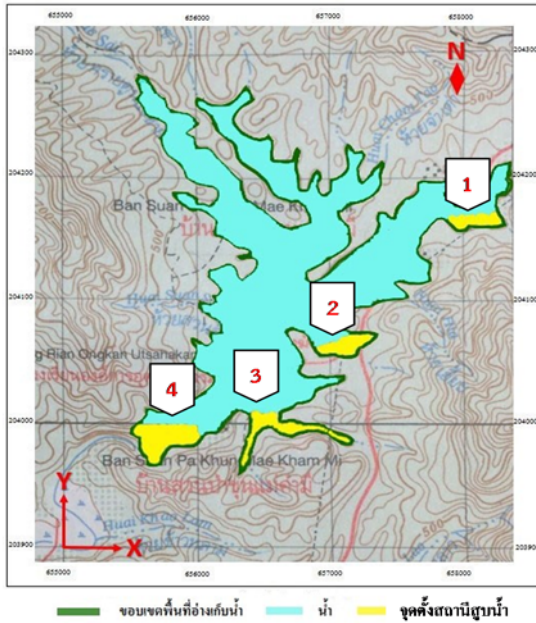
การประเมินความลึกของร่องน้ำสามารถแสดงในรูปที่ 6 ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงของร่องน้ำลึกเปรียบเทียบกับอ่างเก็บน้ำปีที่ 1 เมื่อเวลาผ่านไปอีก 100 ปี ให้แกน X คือระยะทางตามร่องน้ำลึก ในรูปก่อนหน้า

ตารางที่ 1 ตัวอย่างการคำนวณการเปลี่ยนแปลงระดับความลึกในอ่างเก็บน้ำเมื่อเวลาผ่านไป

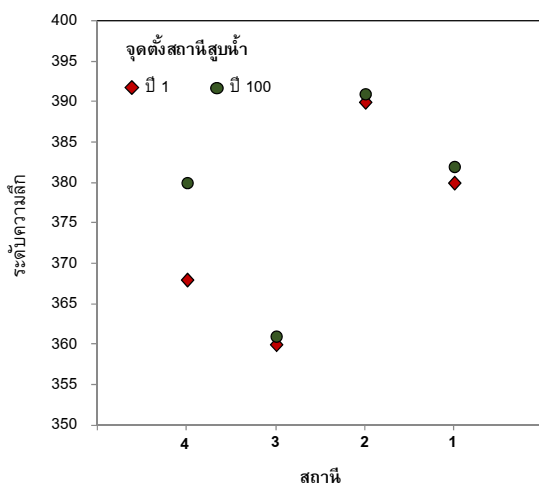
ข้อมูลกายภาพของอ่าง					คำนวณความลึกที่ลดลงเนื่องจากการตกตะกอน					
					ปีที่ 1					
นำไปสู่การวิเคราะห์ Demand					Demand	Supply	Demand = Supply			
x, m	y, m	A, m ²	L, m	z, m	S = kL+Z, m	D, mm	Vr (%)	Va, m ³	T, m	Z1, m
4	4	250,000	1,200	9.86	1,210	0.0020	2.0	4,667	0.019	9.85
0	0	250,000	1,100	9.20	1,109	0.1514	15.0	35,000	0.14	9.06
1	1	250,000	900	7.34	907	0.4510	9.0	21,000	0.084	7.25
9	9	250,000	888	7.04	895	0.4692	9.0	21,000	0.084	6.95
3	3	250,000	872	7.00	879	0.4926	9.0	21,000	0.084	6.91
6	6	250,000	678	6.87	685	0.7611	4.0	9,333	0.037	6.83
7	7	250,000	547	5.48	552	0.9776	4.0	9,333	0.037	5.44
2	2	250,000	499	4.28	503	1.0506	2.0	4,667	0.019	4.27
3.1	4	250,000	400	3.10	403	1.1993	2.0	4,667	0.019	3.08
4	7.6	250,000	321	2.20	323	1.3179	2.0	4,667	0.019	2.18
2.4	8	250,000	234	1.40	235	1.4482	2.0	4,667	0.019	1.38
5	5	250,000	210	1.40	212	1.4836	2.0	4,667	0.019	1.38
8	8	250,000	200	0.50	201	1.6000	1.0	2,333	0.099	0.49

ASSUME k = 1

จากทางน้ำล้น (ปลายด้านซ้ายมือ) ไปทางต้นน้ำ (ปลายด้านขวามือ) และแกน Y คือ ระดับความลึกของร่องน้ำ พบว่าแนวโน้มของการสะสมตัวของตะกอนจะมีค่อนข้างน้อย ทำให้ยังสามารถเดินเรือได้ทั้ง 2 เส้นทาง เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการใช้เส้นทางนี้สำหรับการขนส่งสินค้าทางเรือ

รูปที่ 3 จุดตั้งสถานีสูบน้ำในอ่างเก็บน้ำแม่คำมี

รูปที่ 4 การเปลี่ยนแปลงระดับความลึกของอ่างเก็บน้ำบริเวณสถานีสูบน้ำเมื่อเวลาผ่านไป 100 ปี

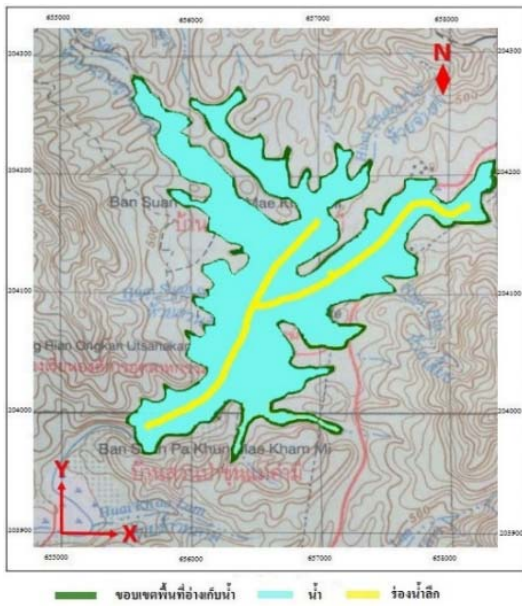
การคำนวณด้วยวิธีที่นำเสนอยังมีข้อจำกัดบางประการ ซึ่งผลที่ได้จากวิธีการคำนวณ ยังไม่ได้มีการตรวจสอบกับข้อมูลจริง เพื่อเปรียบเทียบค่า อาทิเช่น ค่าสัมประสิทธิ์ k รูปแบบของฟังก์ชัน S และค่าอื่นๆ การเก็บข้อมูลจริงภาคสนาม ใช้เวลาหลายปี และมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง อาจสามารถทำได้เพียงการวิเคราะห์ความอ่อนไหว (Sensitivity Analysis) ของค่าพารามิเตอร์ที่สำคัญเท่านั้น ซึ่งอยู่นอกเหนือการศึกษาในครั้งนี้ นอกจากนี้การคำนวณไม่ได้นำผลจากการอัดตัวของตะกอน (Sediment Compaction) และปรากฏการณ์ทาง ชลชีววิทยา (Limnology) ที่มีผลกระทบต่อ การตกตะกอน ได้แก่ ปฏิกริยาทาง ชีวะเคมีที่อาจเกิดขึ้น เช่น ผลของปุ๋ยที่ใช้ในบริเวณอ่างเก็บน้ำและพื้นที่รับน้ำ อย่างไรก็ตาม ผลการตกตะกอน ควรพิจารณาเป็นกรณีต่างๆที่อาจมีผลกระทบต่อ การตกตะกอน เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะของอ่างเก็บน้ำแต่ละแห่ง

5. สรุป

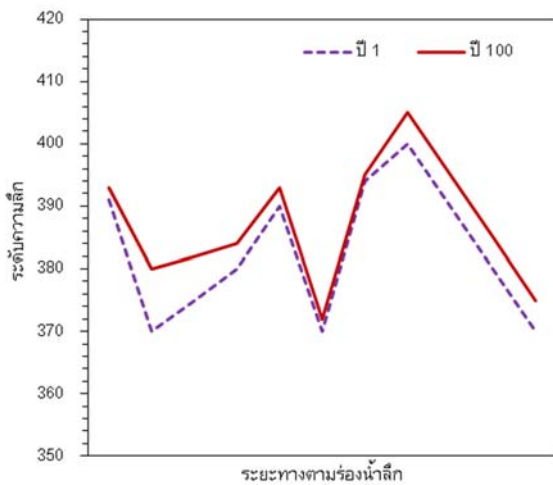
บทความนี้นำเสนอวิธีการคำนวณโดยวิธีเอ็มไพริคัล (Empirical method) ที่อาจถูกต้องในหลักการน้อยกว่า แต่สามารถป้อนข้อมูลได้ง่ายกว่า การคำนวณสามารถทำได้โดยการใช้ข้อมูลปริมาณตะกอนต่อปีที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำ การกระจายของขนาดเม็ดตะกอน ข้อมูลพิกัดและความลึกของจุดพิกัดในอ่างเก็บน้ำ ป้อนลงในโปรแกรมแผ่นตารางทำการ (spreadsheet) ทั่วไป เช่น Microsoft excel เป็นต้น

นอกจากเพื่อคำนวณการตกตะกอนในอ่างเก็บน้ำเบื้องต้นแล้ว ยังสามารถทราบถึงประสิทธิภาพการตกตะกอนของอ่างเก็บน้ำซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจการคำนวณเพื่อทำนายการกระจายการตกตะกอนในอ่างเก็บน้ำเบื้องต้น อีกทั้งยังมีประโยชน์สำหรับเจ้าหน้าที่ในการวางแผนเพื่อขุดลอกตะกอนและการบริหารจัดการน้ำ เช่น การตั้งสถานีสูบน้ำ เส้นทาง การเดินเรือต่อไปในอนาคตได้ อย่างไรก็ตามวิธีดังกล่าวนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการซึ่งต้องทำการพัฒนาต่อไปเพื่อการคำนวณการกระจายที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

รูปที่ 5 แผนที่แสดงเส้นทางการเดินเรือ ร่องน้ำลึกอาจเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเวลาผ่านไปอีก 100

รูปที่ 6 การเปลี่ยนแปลงของร่องน้ำลึก เปรียบเทียบในอ่างเก็บน้ำ เมื่อเวลาผ่านไปอีก 100 ปี

6. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ นางสาวธนัฐชา ประแก้ว และนางสาว นริธา สระศรี นิสิตภาควิชาวิศวกรรมโยธาและ สิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ที่เอื้อเฟื้อเก็บข้อมูลในการทดลอง

7. เอกสารอ้างอิง

[1] กลุ่มงานวิจัยและอุทกวิทยาประยุกต์. การศึกษาค่าสัมประสิทธิ์น้ำท่า และความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณน้ำท่ารายปีเฉลี่ยกับพื้นที่ลุ่มน้ำ 25 ลุ่มน้ำหลักของประเทศไทย. ส่วนอุทกวิทยา สำนักอุทกวิทยาและบริหารน้ำ. ชลประทาน, 2552.

[2] ศศิเมณฑล ม่วงศรีจันทร์, ขนิษฐา ศรีสุขสวัสดิ์ ดวงรัตน์ นันทวิสารกุล และโฆษิต ล้อสิริรัตน์. อัตราทับถมของตะกอนในเขื่อนลำพระเพลิงจังหวัดนครราชสีมา. รายงานผลงานวิจัย สถาบันเทคโนโลยีนิวเคลียร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน): 104-111, 2553.

[3] S.A. Brandt, "A review of reservoir desiltation. Int," *J. Sediment Research*, vol. 15, no. 3, pp. 321-342, 2000.

[4] W. M. Borland and C.R. Miller, "Distribution of sediment in large reservoirs," *Journal of the Hydraulics Division*, vol. 84, issue 2, pp. 1-18, 1958.

[5] W. Anderson Herry, "Suspended sediment discharge at related to stream flow topography soil and land use," *Journal of Hydrology*, vol. 35, pp. 268-281, 1980.

[6] G.L. Morris and J. Fan, "Reservoir Sedimentation Handbook: Design and Management of Dams, Reservoirs, and Watersheds for Sustainable Use," *McGraw-Hill*, New York, 1997.

[7] H.K. Versteeg and W. Malalasekera, "An introduction to computational fluid dynamics, The finite volume method," *Pearson Education Limited*, Edinburgh, 1995.

[8] W. Wu, W. Rodi, and T. Wenka, "3D numerical modelling of flow and sediment transport in open channels," *J. Hydraul. Eng.*, ASCE. 126 (1), pp. 4-15, 2000.

[9] Subramanya K., "Engineering hydrology, 3rd edn," *McGraw Hill*, Singapore 6, 2009.